

Horváth Attila*

A rockzene cenzúrázása Magyarországon a Kádár-rendszer időszakában

„Gyertek anyák és apák
Az egész országból
Ne bíráljátok
Amit nem értetek
Fiaitokon és leányaitokon
A régi világ
Gyorsan előregszik
Térjete ki az új útjából
Ha nem tudtok segítő kezet nyújtani
Mert változnak az idők.”
(Bob Dylan)¹

Bill Haley 1954. április 12-én előadta a *Rock Around the Clock* című zeneszámát, amivel új korszakot nyitott a zenetörténelemben. A II. világháború utáni generáció sokkal több mindenben különbözött a szülei generációjától, mint korábban bármelyik a történelemben. A rock-, a pop- és a beatzene a maga fűlsiketítő hangerejével és a korabeli fiatalok lázadásával együtt megdőbbsentette még a nyugat-európai és az észak-amerikai közvéleményt is. Azonban hamarosan felismerték az új zenei stílusokban levő üzleti lehetőséget, és a korábban polgárpukkasztó zenészek többsége szépen beilleszkedett a szórakoztató zenei világba. Nem így történt mindez a szocialista országokban, köztük Magyarországon sem. A kommunista vezetők valósággal pánikba estek, mert ez a zenei stílus nyugatról jött (ezért eleve csak rossz lehet), és a fő hajtóereje az alulról szerveződő fiatalok voltak. Egymás után hozták az intézkedéseket – kezdetben azért, hogy a rockzene ne tudjon beszivárogni a vasfüggönyön keresztül, ezért a határon elvették az ilyen tartalmú hanglemezeket, és zavarták egyes nyugati rádióadók magyarországi sugárzását. Emellett igyekeztek megakadályozni, hogy nyilvános rendezvényeken ilyen stílusú zenét játszhasanak. A legelső ilyen eset

* Egyetemi tanár (Nemzeti Közszerológiai Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar).

¹ Bob Dylan: *The Times they Are A-Changin'* (1963).

1956 nyarán a balatonfüredi mólón történt. Az ottani recsegő hangszórón csak néhány taktus szólalhatott meg, utána gyorsan elnémították a zenét.²

Azután minden eszközzel igyekeztek lejáratni az új zenei stílust és annak művelőit, hogy megakadályozzák a magyarországi terjesztését. A nyugatról jövő zenei irányzatokra vonatkozó hivatalos álláspontot az elsők között Maróthy János tette közzé. Először is a szovjet elvtársak iránymutatására hivatkozott:

„Szovjet elvtársaink nagy segítséget nyújtottak azáltal, hogy a Barátsági Hónap alkalmából elküldték hozzánk Jurij Miljutyin elvtársat, a szovjet szórakoztató zene kimagasló képviselőjét. Miljutyin elvtárs beszámolt a szovjet nép táncának, szórakozásának eleven, magasrendű formáiról, és beszámolójának fényében még kirívóbbá váltak a magyar tánczene hiányosságai. Miljutyin elvtárs látogatása, tanácsai még időszerűbbé tették, hogy felvessük és széles körben megvitassuk a magyar tánczene életbevágó kérdéseit.”³

A szovjet elvtársak segítségére azért is volt szükség, hogy felismerjék a nyugati zene rossz hatását a munkásosztályra:

„[a] burzsoá »könnyű zene«, [...] mint a kispolgári befolyás egyik formája, behatolt a munkásosztály és a parasztság széles rétegei közé, mételyezte érzésvilágukat, sorvasztotta eredeti, eleven és erőteljes művészetüket.

A kispolgári hatásnál még veszélyesebb, mérgezőbb volt a hanyatló uralkodó osztály bomló művészetének közvetlen hatása a tömegekre. Az imperializmus korában az uralkodó osztály lelkivilágára beteges szadizmus, perverz erotika, hisztérikus idegesség jellemző. [...]

Az uralkodó osztály »művészetének« ezeket az »eredményeit« nem tartja meg magának; ezáltal nem fukarkodik, hanem bőkezűen terjeszti saját rothadásának bűzét a tömegek között.”⁴

Milyen szerencse, hogy volt követendő ellenpélda:

„Ezzel szemben a Szovjetunióban, a felszabadult népek országaiban a tömegek művészetének eddig soha nem látott arányú kibontakozása van folyamatban. A tömegzenei aktivitás nemcsak a kapitalizmus alatt háttérbe szorult eleven tömegzenei hagyományok, alkotóerő újjáéledéséhez vezet, hanem a tömegek alkotói tevékenységének olyan fokához, színvonalához, amelyhez hasonlót még nem ismert a történelem.”⁵

² Sebők János: *Rock a vasfüggöny mögött. Hatalom és ifjúsági zene a Kádár-korszakban*. 1. kötet. Budapest, GM & Társai, 2002. 13.

³ Maróthy János: Tánczenénk fejlesztésének néhány sürgető feladata. *Új Zenei Szemle*, 4. (1953), 5. 12–18., 12.

⁴ Uo., 13.

⁵ Uo. Lásd még Maróthy János: *Zene és polgár. Zene és proletár*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966. 491.; Maróthy János: *Zene és ember*. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1980. 283.

A *Magyar Ifjúság*ban, amelyet nagy példányszámban olvashattak a magyar fiatalok, egymást érték a rockénekeseket, rockzenészeket lejárató cikkek: a „*New York Times* szerint: Presley kiabál, sóhajt, nyüszít, kotkodácsol – artikulálatlan hangokat ad ki magából, miközben alteste, a Rock and Roll ritmusára leírhatatlan vonaglásba kezd. A *Spiegel* című nyugatnémet folyóirat így ír róla: leginkább egy tehetséges hastáncos nőre emlékeztet.” A továbbiakban a névtelenül, tehát a szerkesztőség (így az állampárt) álláspontját közölve publikáló leírta, hogy Elvis Presley mozdulatművészete olyan, mintha elektromos görcs járná át tagjait, és nem is tud énekelni.⁶

Elvisre egyébként is haragudtak az elvtársak, mert 1957 februárjában fellépett az Ed Sullivan Show-ban, amelynek televíziós közvetítése akkoriban a legnézettebb műsorok egyike volt. Elénekelte egy szép dalt zenei kíséret nélkül, *Peace in the Valley* (*Béke a völgyben*) címmel, a magyar forradalomban elesettek emlékére. Egyúttal felkérte a nézőket, hogy segítsék meg a magyarokat – a felhívás hatására 1957-ben 60 millió svájci frank (16 milliárd forint) értékű segélycsomag érkezett Magyarországra, és Elvis maga is küldött adományt.⁷

Az állampárt vezetése többször is tárgyalt arról, hogyan kellene korlátozni a rockzenekarok alapítását, működését. A Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Agitációs és Propaganda Bizottságának 1963. augusztus 7-i ülésén készült jegyzőkönyv szerint Aczél György tájékoztatta a bizottságot arról, hogy milyen retorziókat kell alkalmazni a rockzenekarokkal szemben. Ennek alapján született meg az a határozat, amely szerint ebben az ügyben együtt kell működni a Belügy- és a Művelődésügyi Minisztériummal. Javasolták az Illés és más hasonló zenekarok feloszlását, illetve hogy a Rádió és a Televízió kevesebb táncdalt játsszon.⁸

A Párt Tudományos és Kulturális Osztálya már korábban megfogalmazta a Magyar Rádióban követendő irányvonalat:

„A tartalmatlanság, betegség, nihilizmus, cinizmus nem tűrhető meg dalszövegeinkben. Egészséges tartalmú, életörömet árasztó, jól énekelhető, gazdag, eleven ritmikájú táncdalokra van szükség. Itt is tanulmányozni kell a Szovjetunió példáját (mi is tettünk már erre biztató kísérleteket), ahol sok zeneszerző [...] dalt ír [...] a szocialista ember legkülönbözőbb érzelmi állapotairól. [...] Azt kell mintegy minimális célként kitűzni, hogy a szórakoztatás ízlést és erkölcsöt ne romboljon.”⁹

⁶ Örület a huszadik hatványon. Elvis Presley és a Rock and Roll. *Magyar Ifjúság*, 1957. február 2., 5.

⁷ Mindezekért az érdeméért 2011-ben a Margit híd budai hídfőjénél lévő köztér Elvis Presley nevét kapta meg, majd az énekest ugyanabban az évben posztumusz Budapest díszpolgárává választották.

⁸ Szőnyei Tamás: *Nyilván tartottak: titkos szolgák a magyar rock körül, 1960–1990*. Budapest, Magyar Narancs – Tihany-Rév Könyvkiadó, 2005. 181.

⁹ MNL OL M-KS 288. f. 7/1960, 78. ő. e.

Ezek az elvek némi finomhangolással az egész Kádár-korszak politikai irányvonalát meghatározták.¹⁰

A rockzenei irányzat alulról szerveződő mozgalom volt, ezért az állampárt vezetése nem tudta államosítani és intézményesíteni. Amikor belátták, hogy a totális tiltás nem működik, akkor az állami monopóliumokat felhasználva többfokozatú cenzúrát vezettek be. Elsőként 1959. június 1-jén létrehozták a Táncdal- és Sanzonbizottságot, amelybe az Országos Rendező Iroda, a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat, az Országos Szórakoztatózenei Központ, a Magyar Rádió és Televízió, a Zeneműkiadó Vállalat és a Szerzői Jogvédő Hivatal delegált tagokat. (Később a zenei szakszervezet delegáltja is bekerült a bizottság tagjai közé.) A Táncdal- és Sanzonbizottság hetente egyszer, szerdán ülésezett. A dalszerző száz forint eljárási költség befizetése mellett elküldte szerzeményének zongorakivonatát és dalszövegét.¹¹ A bizottság ezután pár perc alatt döntött a mű további sorsáról (leginkább a dalszöveget vizsgálták). A bizottság fennállása alatt több tízezer dalt bírált el, de csak az egynegyedét engedélyezte, például 1971-ben 1725 szerzeményből csak 331 kapott engedélyt, emellett 150 dalszöveg módosítását írták elő.¹²

Ahhoz, hogy az engedélyezett dalt elő is adhassák, az Országos Szórakoztatózenei Központ bizottsága előtt kellett vizsgáznia¹³ – ezen sorra buktak el a rockzenekarok. Például az akkor már országosan ismert Illés zenekar is, amely az I. Táncdalfesztiválon előadta a *Még fáj minden csók* című számot.¹⁴ Fellépni többnyire csak az Országos Rendező Iroda (ORI) által szervezett koncerteken lehetett, amelynek vezetője korábban az Államvédelmi Hatóság zenekarában volt harsonás. Szükséges volt még az úgynevezett ORI-vizsga is, amelyen például az egyik legjobb magyar gitáros, Radics Béla 1978-ban „megbukott,” sőt a vizsgabizottság a későbbi próbálkozásoktól is elzárkózott.¹⁵ Az irodának utólagos cenzúrára is joga volt, hiszen bármikor visszavonhatta a fellépési engedélyt, ha

¹⁰ Csátári Bence: *Az ész a fontos, nem a haj: a Kádár-rendszer könnyűzenei politikája*. Budapest, Jaffa, 2015. 26.

¹¹ 1960-ban az átlagkereset 1575 forint volt, tehát ebből 15 dal engedélyeztetése telt volna ki havonta.

¹² MNL OL XIX-I-4-ff 50. d.; MNL OL XIX-I-4-ff 12. d.; Fonyódi Péter: *Beatkorszak a pártállamban (1963–1973)*. Budapest, XX. Század Intézet, 2003. 64.; Csátári Bence: *Jampecsek a Pagodában. A Magyar Rádió könnyűzenei politikája a Kádár-rendszerben*. Budapest, NEB, 2016. 78.; Csátári i. m. (10. lj.) 25.

¹³ *Szórakoztatózenészek kötelező vizsgaanyaga*. Budapest, Országos Szórakoztatózenei Központ, 1975.

¹⁴ Koltay Gábor: *Szörényi, Bródy*. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1981. 152.

¹⁵ *A kulturális igazgatás kézikönyve*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Országos Rendező Iroda, 1977; Csátári Bence: *Az Országos Rendezőiroda működése a Kádár-rendszer végén. Levéltári Szemle*, 63. (2013), 1. 31–44.

úgy vélte, hogy az adott zenekar nem az előírásoknak megfelelő módon koncertezett.¹⁶ A művelődési házaknak minden egyes koncert előtt tájékoztatniuk kellett a helyi tanács művelődési osztályát arról, hogy melyik zenekar vagy énekes milyen számokat szeretne előadni. Ennek révén egyes zenekarokat, például a Beatrice együttest tizenegy, a Hobo Blues Bandet tíz, a P. Mobilt pedig kilenc megyéből tiltották ki.¹⁷ Az 1968-as prágai tavasz, illetve a magyarországi reformok lefékezésé miatt leépítették a klubhálózatokat,¹⁸ visszafogták a koncertek szervezését, a lemezkiadást, és évekig nem szerveztek tehetségkutató rendezvényeket sem.¹⁹ A külföldi turnéra vágyó zenészeknek és zenekaroknak előbb egy szakmai zsűri előtt kellett bemutatni a repertoárjukat, csak ezután döntöttek az engedély megadásáról.²⁰

Bármennyire is sikeres volt egy zenekar vagy énekes, az állami monopólium következtében hanglemeze csak a megbízható elvtárs, Bors Jenő²¹ vezette Magyar Hanglemezgyártó Vállalat révén lehetett. Egy 1979. július 26-i határozat szerint: „A P. Mobil, a Hobo Blues Band és a Beatrice tekintetében más a helyzet. A vállalat nem tesz engedményt a tekintetben, hogy a fiatalság szellemi és morális épségét, fejlődését veszélyeztető szövegeket nem ad ki, és ilyen magatartású együtteseket nem támogat.”²² Emellett nem jelenhetett meg lemeze a Syrius, a Kex, a Taurus stb. zenekaroknak sem. Erdős Péter,²³ aki saját bevallása szerint sem értett a zenéhez, teljhatalommal felruházva döntött a lemezszerződésekről. Az állam monopolhelyzetével visszaélve lehetett egyes zenekarokat megsarolni, felbomlasztani,²⁴ illetve megakadályozni, hogy kiadják a zenéiket. Erdős cinikus

¹⁶ Hammer Ferenc: A dalok ugyanazok maradnak. A retro kultúrpolitikai szerkezetei a magyar popzenében. In Ignác Ádám (szerk.): *Populáris zene és államb hatalom. Tizenöt tanulmány*. Budapest, Rózsavölgyi és Társa, 2017. 284.

¹⁷ Pozsonyi Ádám: *A Lenin-szobor helyén bombatölcsér tátong. A magyar punk története (1978–1990)*. Budapest, Pozsonyi Ádám, 2001. 93.; Csatári Bence: *Vigyázz magadra, fiam! A Bojtorján együttes krónikája*. Budapest, NEB, 2018. 62.

¹⁸ Sebők i. m. (2. lj.) 141.

¹⁹ Hammer i. m. (16. lj.) 285.

²⁰ Csatári i. m. (10. lj.) 49.

²¹ Bors Jenő (1931–1999) kommunista politikus, munkásör. Moszkvában született. Édesapját 1937-ben kivégezték. Édesanyjával, aki Landler Jenő lánya volt, 1946-ban költözhetett Magyarországra. Lelkes kommunistaként tevékenykedett a különböző pártszervezetekben. 1965-ben nevezték ki a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat vezérigazgatójává. Lásd Szakács Gábor: *Nagy rock 'n' roll könyv*. Budapest, Holoprint Kft., 2004. 144.

²² Idézi Jávorszky Béla Szilárd – Sebők János: *A magyar rock története 1. 60–70-es évek*. Budapest, Kossuth, 2005. 373.

²³ Erdős Péter (1925–1990) szabóinas, újságíró, 1950-ben és 1957-ben is letartóztatták. 1968-tól a Magyar Hanglemezgyártó Vállalatnál a könnyűzenei lemezkiadást menedzselte. Lásd Acsay Júlia – Erdős Péter: *Hogyan készül a popmenedzser?* Budapest, Unió Lap- és Könyvkiadó, 1990.

²⁴ Szőnyi i. m. (8. lj.) 75.

módon, őszintén elmondta a rockzenészeknek, hogy mi az általa elképzelt szabályrendszer:

„Mit kell mellébeszélni? Mi igenis védjük a kormány kultúrpolitikáját, mint egyik eszközét az ország konszolidált viszonyainak. [...] [É]n nem vagyok demokrata. Viseljetek el! Én azt szeretem, ha azt csináljátok, amit én mondok nektek, és aztán öröklakást építhettek a Rózsadombon, meghódíthatjátok a világot, az európai poppiacot.”²⁵

Rockzenei lemezeket, bár nyereséges üzletnek bizonyult, csak korlátozott számban adhattak ki, ami már önmagában leszűkítette a lehetőségeket.²⁶ A 61/1971. (XII. 17.) MM számú rendelet pedig „giccsadóval” sújtotta a rockzenészeket, „társadalmilag, művészileg értéktelennek” bélyegezve őket.

Még szigorúbb volt a cenzúra a Magyar Rádióban és Televízióban. 1956 és 1963 között nem játszhattak jazzt és rock and rollt, később beatzenét, majd a hatvanas évek végén, hetvenes évek elején progresszív rockzenét, a nyolcvanas években az újhullám és az alternatív zene volt a tiltó listán, de punkot egészen a rendszerváltozásig nem tehettek be a műsoraikba. A zenei szerkesztők teljesen önkényesen döntöttek el, hogy a még a Táncdal- és Sanzonbizottság által engedélyezett zenék közül is kiknek a művet játsszák le az egyes könnyűzenei műsorokban.²⁷ Az is előfordult, hogy egy együttes esetében még az újságinterjú lehetőségét is megtiltották. Például a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala utasításba adta a lapok főszerkesztőinek, hogy Hobóval (Földes Lászlóval) és a Hobo Blues Band bármelyik tagjával tilos interjút készíteniük.²⁸

Sok problémát okozott a rockzenészeknek, énekeseknek az is, hogy foglalkozásként nem jelölhették meg a zenélést. Akkoriban mindenkinek beírták a személyi igazolványába a munkahelyét, és akinek ez a rubrika üres volt, azt letartóztatták, és elítélhették közveszélyes munkakerülésért. Még a rendszerváltozásig hatályos Büntető törvénykönyv, az 1978. évi IV. tv. is követte a korábbi szabályozást. A 266. § szerint:

„Az a munkaképes személy, aki munkakerülő életmódot folytat, ha korábban közveszélyes munkakerülés vétsége vagy szabálysértése miatt megbüntették, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatóságának megszűnésétől két év még nem telt el, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van.”

²⁵ Idézi Jávorszky Béla Szilárd – Sebők János: *A magyarrock története 2. 80–90-es évek*. Budapest, Kossuth, 2006. 17.

²⁶ Interjú Victor Mátéval. *Magyar Idők*, 2016. október 8., 11.

²⁷ Csatári i. m. (16. lj.) 77.

²⁸ Földes László: *Hobo sapiens*. Budapest, Cartaphilus, 2007. 117.

Ennek alapján a zenészeket a rendőrségi igazoltatás esetén bármikor előállíthatták, és velük szemben büntetőeljárást kezdeményezhettek.

Az 1956-os forradalomhoz és szabadságharchoz bármiféleképpen kapcsolható dalokat hosszabb-rövidebb ideig nem játszhatták Magyarországon, így például Ray Evans szerzeményét sem, amelyet Hollós Ilona, az 1960-as évekig az egyik legnépszerűbb táncdal-énekesnő magyarul *Ahogy lesz, úgy lesz* címmel adott elő. A *Honvágydal* amerikai és német források alapján készült, Boros Ida énekelte fel 1956. október 23-án. Népszerűsége ellenére Magyarországon sokáig nem adhatták le, mert Boros a férjével együtt elhagyta az országot, de a dal a magyar emigránsok körében nagyon népszerű volt, ezért a Szabad Európa Rádió a *Szív küldi* című műsorában gyakran játszotta. A forradalom ifjúsága és hősei előtt tisztelgő olasz dal, az *Avanti ragazzi di Buda* (*Előre, budai srácok, Előre, pesti fiúk!*) a témája miatt került tiltólistára.

Szörényi Levente dalszerző és S. Nagy István dalszövegíró 1965 márciusában írta meg a *Rohan az idő* című számot. A Táncdal- és Sanzonbizottság több alkalommal is visszautasította (később Koncz Zsuzsa előadásában népszerű sláger lett).²⁹ Ugyanez a sors várt Szörényi egy másik zenéjére is, amelyre Hajnal István írt szöveget. Az *Alvajáró* című számot másodszorra is visszadobta a Táncdal- és Sanzonbizottság. Bródy János aztán egy másik szöveget írt a dalhoz, így az fellekerülhetett az Illés együttes kislemezének „B” oldalára.³⁰ Az *utcán* című számhoz hozzá kellett írni még egy versszakot, hogy optimista befejezésű legyen. Bródy 1968-ban a csehszlovákiai események hatására írta meg a *Ne várd a májust* című dalt. Természetesen a cenzúra miatt nem jelenhetett meg, de 14 évvel később Sztevanovity Zorán elénekelhette, de csak úgy, hogy ki kellett hagyni az utolsó versszakot: „Fejünkre hullanak a csillagok, rémülten ébrednek az álmodók...”³¹

Betiltották a *Légy erős* című dalt is, pedig Mészáros Márta *Szabad lélegzet* című filmjében már elhangzott (csak húsz év múlva adhatták ki). Ugyanez történt a *Vigasztalj meg!* című számmal is. A *Valahol egy lány* és a *Vigyázz, ha jön a vonat* című slágereket végül Koncz adhatta elő. Bródyt az 1968-as csehszlovákiai bevonulás ihlette, amikor egy magyar népdal dallamára 1969-ben megírta a *Ha én rózsá volnék* című számot.³² A közönség első hallásra megértette a dal üzenetét, ezért betiltották, még Koncz *Jelbeszéd* című albumán (1973) sem jelenhetett meg.³³ Az *Elvonult a vihar* című szám szövegét is át kellett írni: az eredeti szöveg szerint „Elvonult a vihar, / Tiszta lett az ég, / De a zúgó vihar / Visszajöhet

²⁹ Koltay i. m. (14. lj.).

³⁰ Csatári i. m. (10. lj.) 115.

³¹ Sztevanovity Zorán: *Zorán. Az elmúlt 30 év...* Budapest, Hunga-Print, 1993. 38.

³² A *Megkötöm lovamat* két különböző dallamváltozatban hasonló szöveggel ismert magyar népdal. A dalt Bartók Béla gyűjtötte 1918-ban a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei Újszászon.

³³ Csatári i. m. (10. lj.) 109.

még.” A cenzúrázott változat: „Elvonult a vihar, / Tiszta lett az ég, / De az én kedvesem / Nem jött vissza még.” Szörényinek a *Hej, barátom* című száma utolsó versszakát Erdős húzatta ki, mert a „sűrű, sötét erdőt” magára értette. Ez természetesen nem így volt, csak a „márkamenedzsernek” volt üldözési mániája. A Fonográf együttesnek is meggyúlt a baja a cenzúrával. A *Jelenkor* című lemezen nem szerepelhetett az *Olvasás* című dal. Az *Utazás* című album hatodik dalát is betiltották, a *Hidd el, ez ő* című számot „klerikálisnak” minősítették.³⁴

A szorgos cenzorok még a legnagyobb magyar költők verseit is betiltották. Petőfi Sándor *Európa csendes* és a *Nemzeti dal* című költeményei is erre a sorsra jutottak. Az *Európa csendes* vers ugyanis ’56-ra és ’68-ra emlékeztetett mindenkit, a *Nemzeti dal* hatásától pedig tartottak a kommunista vezetők. (Az előbbi versnek csak a zenei alapját játszhatták le.) József Attila *Bolyongok* című versét is kivették Koncz *Jelbeszéd* című lemezéből, mert ez a rész nem tetszett a cenzoroknak: „Merrefelé menjek? Balra-e vagy jobbra? / Fönn csillagok vannak, fölnézek azokra, / Fénylő csillagokra. / Merre nincs / csillagfény – arra fogok menni, / Ott fognak igazán engemet szeretni, / Igazán szeretni.” Végül biztos, ami biztos, a raktáron lévő összes *Jelbeszéd* című lemezt bezúzták.³⁵ A Kalácsa együttesnek sem engedték meg, hogy a *Reménytelenül*, a *Tudod, hogy nincs bocsánat* és az *Azt mondják* című József Attila-verseket az 1977-es lemezükön kiadják. Tragikomikus módon a Magyar Rádió azért nem játszotta Koncz *Barbara* című dalát, mert a zenei szerkesztőt a Barbarossa-tervre emlékeztette. Egyébként a dal kifejezetten antimilitarista volt.³⁶

Vitray Tamás a *Show-hivatal* című, élő egyenes adásban menő tévéműsorában Szörényinek szegezte azt a kérdést, hogy miért nem indulnak az 1967-es táncdalfesztiválon. Szörényi joggal háborodott fel az indiszkrét kérdést hallva, hiszen a nevezés titkos volt (akkor még nem tudhatta, hogy Vitray milyen jól informált). Vitraynak nem tetszett Szörényi dacos válasza, ezért kapcsolatai révén elérte, hogy egy évig ne játssza a tévé az Illés együttes számait.³⁷ Abból is botrányt kreáltak, hogy a táncdalfesztiválon atillában akartak fellépni,³⁸ ugyanis a cenzorokat idegesítette minden nemzeti szimbólumra tett utalás. A *Ne sírjatok, lányok!* című lemez borítóján lévő csomagot nemzeti színű madzaggal kötötték át – a lemezgyárban Borsék utasítására lila tintával fedték el a nemzeti színeket.

³⁴ Szörényi Leventével készült interjú. *Magyar Idők*, 2018. február 10., 3.

³⁵ Sebők i. m. (2. lj.) 157.; Szőnyi i. m. (8. lj.) 385.; Varjas Endre: *Koncz Zsuzsa*. Budapest, Ab Ovo, 1992. 92.

³⁶ Csátri i. m. (10. lj.) 170.

³⁷ Szörényi Levente és Bródy János válaszul megírta a *Ne gondold!* című számot, ahol ez a szövegrész is szerepelt: „Ajánlom, tűnjél el a színről sietve.”

³⁸ Kocsis L. Mihály: *Illés. Énekelt történelem*. Budapest, Zikkurat Kft., 1999. 36.

Bródy Jánosnak *Az illuzionista* című dalszövegét is át kellett írnia, mert megemlítette a nemzeti színeket.

Az Illés 1970-ben tíznapos angliai koncertturnéra kapott meghívást, amelyen Bródytól interjút kért a BBC. Ebből még nem lett volna nagyobb baj, de mindezt leadta a Szabad Európa Rádió is – emiatt Budapesten és több vidéki városban egy ideig nem koncertezhetett a zenekar, és a Magyar Rádió, illetve a Televízió sem játszhatta a dalaikat. A *Good bye, London* című számot is csak két évvel később adhatták ki.³⁹ Bródyra ezután különös figyelmet fordítottak a hatóságok. Megbüntette egy rendőr azért, mert nem volt nála a személyi igazolványa (valójában ott volt tőle nem messze, a kabátjában), de megbüntették azért is, mert a kerékpárja nem volt kivilágítva, pedig még csak szürkület volt. Bródy 1973. június 10-én, a diósgyőri sportpályán megtartott miskolci rockfesztiválon az Illés koncertje végén köszönetet mondott a rendfenntartó erőknek: „Köszönöm a rendfenntartó erők segítségét is. [Erre a közönség gúnyosan nevetett.] Igen, komolyan gondolom ezt, mert voltak, akik már tegnap lejöttek Miskolcra, és nem volt hol aludniuk, padokon, az Avas oldalában akarták tölteni az éjszakát. A rendőrség részükre szállást biztosított – igaz, ez a fekhely nem volt olyan, mint az otthoni ágy, de reggel megkérdezték, hogy jól aludtak-e, és jó szórakozást kívánva kiengedték őket.”⁴⁰

Bródynak ezt a kijelentését jó ürügynek találták arra, hogy az Illés együttes szövegíróját megrendszabályozzák. Bródyt rabosították, azaz ujjlenyomatot vettek tőle, három oldalról lefényképezték, lakhelyelhagyási tilalmat rendeltek el, házkutatást tartottak nála, ahol lefoglalták Bródy iratait, köztük a készülő *István, a király* szövegkönyvét, felfüggesztették Bródy tagságát a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjában, útlevelét letiltották, és „nagyobb nyilvánosság előtt elkövetett állam elleni izgatás” címén vádat emeltek ellene, az ügyész pedig többévi végrehajtandó börtönbüntetés kiszabását indítványozta. Első fokon a Miskolci Járásbíróság felmentette, de Aczél személyesen járt közben, hogy az ítélet ne felmentő legyen.⁴¹ Ennek megfelelően másodfokon a Miskolci Megyei Bíróság bűnösnek mondta ki Bródyt, és 5000 forint pénzbüntetésre ítélte. Ezzel priusza lett, és biztos lehetett abban, hogy legközelebb már nem lesznek ilyen elnézőek vele.⁴² Bródy hatósági zaklatása nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy az Illés együttesrel szemben alkalmazott bomlasztási taktika sikeres lett.

Hobónak az 1968-ban írt *Lakájdal* című számát betiltották, és egy időre bezárták az Eötvös Klubot is, ahol azt előadta. 1972-ben házkutatást tartottak

³⁹ Csatári i. m. (10. lj.) 109.

⁴⁰ Idézi Sebők i. m. (2. lj.) 154.

⁴¹ MTAKK Ms 6034/240–247.

⁴² Koltay i. m. (14. lj.) 245.; Szőnyi i. m. (8. lj.) 364., 387.

nála, lefoglalták az írásait, majd előállították a politikai rendőrség Gyorskocsi utcai börtönében. Tatán az 1979-ben tartott koncert végén, amikor Hobo lejött a színpadról, a rendőrök ráküldtek két kutyát, könnygázzal lefújták és megverték. 1981-ben betiltották a *Kopaszkutya* című lemezt – az csak 1993-ban jelenhetett meg. Hobónak összesen 22 dalát tiltották be, ezek közül talán az a legmegdöbbentőbb, hogy *A farkasok dala* és *A kutyák dala* című Petőfi-versek sem szerepelhettek a Hobo Blues Band lemezén. Emellett 31 dosszié, 287 oldal titkosszolgálati jelentés készült róla.⁴³

Az Omega együttes *Élő Omega* (1972) című nagylemezéről le kellett venni a *200 évvel az utolsó háború után* és a *Szex apó* című számokat. Az utóbbit azért, mert Erdős (talán nem ok nélkül) magára vette. Erdősnek még ez sem volt elég: az egész lemez megjelenését meg akarta akadályozni, pedig sokan megvették volna. Ezért az Omega saját maga szervezte meg a lemez gyártását. Ekkor arra hívatkoztak, hogy nincs elég papír a borító elkészítéséhez. Az Omega viszont egy téész-melléküzemággal alumíniumtasakokat készíttetett, és azokba csomagoltatta a lemezt.⁴⁴ Az Omega *Gammapolis* című lemezének címadó dala úgy kezdődött, hogy „Oly lassan telt a 33 év...” Ezzel az volt a baj, hogy ha 1978-ból kivonunk 33-at, akkor 1945 jön ki, ezért át kellett írni: „Oly hosszú volt a 23 év...” Ezzel viszont a lemez megjelenésének éve (1979) okozott gondot, hiszen 1956-ra utalt, emiatt a Magyar Rádió nem is játszotta ezt a dalt (végül „29 évre” újra átírva már játszhatták).⁴⁵

Lerch István, miután több szerzeményét is visszautasította a Táncdal- és Szanzonbizottság, bosszúból Elton John egyik szerzeményének kottáját küldte el nekik. A cenzorok szerint ez a dal sem érte el azt a szintet, hogy bemutatásra alkalmasnak minősítsék.⁴⁶ A legendás Kex együttes csak másfél évig működött – ennyi ideig tudtak dacolni a kommunista vezetés támadásaival. Leginkább az együttes énekese, frontembere, Baksa-Soós János lett a rendszer egyik közellensége, nem is annyira a zenéi, mint inkább a performance-ai miatt támadták. Piros nadrágban, fehér pólóban fityiszt mutatott a hatalomnak. Egyszer a *Nép-szabadság* vezércikkét parodizálta, majd a „szabad” választásokat. Nem csoda,

⁴³ „Ha kell, berúgom az ajtót.” Interjú Földes „Hobo” Lászlóval. *Heti Válasz*, 2008. szeptember 18., 27.; Csatári i. m. (10. lj.) 160., 311.

⁴⁴ Csatári i. m. (10. lj.). 169.

⁴⁵ „Mindig volt a szövegeinkben egy nagyon kicsi kekeckedés.” Ladányi Zsolt interjúja Kóbor Jánossal. *Rockbook*, www.rockbook.hu/hirek/omega-mindig-benne-van-szovegeinkben-egy-nagyon-pici-kekeckedes-interju-kobor-janossal

⁴⁶ Kiss Sándor – Lerch István: *30 év zene. Lerch István feketén-fehéren*. Budapest, Brazil Bt., 2001. 36.

hogy tucatjával készültek róla és társairól az ügynöki jelentések,⁴⁷ a rendőrök folyamatosan zaklatták, többször meg is verték. Kisfaludy András, a Kex együttes dobosa szerint el is akarták egy autóval gázolni.⁴⁸

A Beatrice eredetileg leányzenekar volt. Nagy Feró kezdetben egyetlen fiúként csatlakozott hozzájuk, majd miután a lányok távoztak, a saját elképzelései szerint alakította újjá a zenekart, amely hamarosan nagyon népszerű lett a szocialista társadalomban helyüket nem találó fiatalok körében. Viselkedésük, népszerűségük nem tetszett a kommunista vezetésnek, ezért a korabeli sajtóban folyamatosan lejárató cikkeket írtak róluk. Erdős például többek között azt hazudta róluk, hogy a színpadon élő csirkét daráltak. A rendőrök rendszeresen igazoltatták Nagy Ferót (még koncert közben is), zaklatták, megverték, iratait elvették. Lassan szinte minden fellépési lehetőségtől eltiltották. Nagy Feró és a zenésztársai nem bírták tovább a velük szemben alkalmazott „adminisztratív” intézkedéseket, ezért 1981-ben feloszlott a zenekar.⁴⁹

Szilas Imre volt talán az első, aki az egyházi zenét a beattal próbálta megújítani. A kommunista vezetés már nemcsak az új zenei stílussal, hanem a fiatalok körében hamar népszerűvé váló vallásos mozgalommal szemben is fel akart lépni. A politikai rendőrség és a média nagy vehemenciával lendült támadásba ezen a területen is, de ennek ellenére Szilas írt még két beatmisét (később mégis jobbnak látta az Amerikai Egyesült Államokba emigrálni).⁵⁰ Az újfajta egyházzenei stílus egyre nagyobb mértéken kezdett elterjedni az egész országban, nemcsak a katolikus, hanem a protestáns körökben is. A beatmisék népszerűsítését nagyban elősegítette a *Jézus Krisztus Szupersztár* című rockopera is, amelyet az állampárt azon nyomban betiltott. Aczél személyesen intézkedett, hogy a Korong együttes sem a Magyar Rádióban, sem a Fővárosi Operettszínházban nem adhatja elő a rockoperát – végül a Rocksínház csak 1986-ban mutathatta be.⁵¹

A „gitáros miséknek” Sillye Jenő lett a legmeghatározóbb képviselője. Folyamatosan járta az országot, és játszott a saját szerzeményeit. Nemcsak a szentmiseken, hanem a nagymarosi ifjúsági találkozók is fellépett⁵² (1975 őszén ugyanitt rendezték meg az első egyházzenei dalfesztivált is). Ezeket a rendezvényeket

⁴⁷ Markó György: Kex-akták. Ügynökjelentések a Kex együttesről 1969–1971. *Kritika*, 23. (1999), 4. 8–12., 8.

⁴⁸ Sebők i. m. (2. lj.) 195.

⁴⁹ Nagy Feró: *Boldog, szép napok*. Budapest, Nagy Feró Produkció Kft., 2006. 113.

⁵⁰ ÁBTL 3.1.5. O-16455. 1.; Szikora József: *Missa Aboniensis*. Harminc évvel a *teenager*-mise után. *Új Ember*, 1997. április 27., 6.; Gyorgyovich Miklós: Abonyi mise. Az öröm zenéje. *Távlatok*, 7. (1997), 35–36. 482.

⁵¹ MNL OL M-KS 288. f. 36/1972. 18. ő. e.; Ring Orsolya: A struktúra peremén. Rock Színház az 1970–1980-as években. In Ignácz i. m. (16. lj.) 197.

⁵² Kamarás István: *Lelkierőmű Nagymaroson*. Budapest, Művelődéskutató Intézet, 1989; Bodnár Dániel: *Lélektől lélekig. Sillye Jenő énekes és dalszerző*. Budapest, Múzik Bt., 2002.

a politikai rendőrség tisztjei és egyes hálózati személyek folyamatosan megfigyelték, lehallgatókészülékeket szereltek fel a szervezők és a plébánosok lakásába, de infratechnikás felvételeket is készítettek a beatmisék közönségéről⁵³ (ennek ellenére csak közvetett fenyegetést érezhettek a vallásos áhítaton részt vevő fiatalok). Nyilvánvaló volt az is, hogy ez a kétszeresen is üldözött zenei irányzat, amelyben még a nemzeti öntudat erősítése is erőteljesen dominált, nem szólalhat meg a Magyar Rádióban és Televízióban, és lemezen sem fogják kiadni.⁵⁴ A beatmisék szerzői és előadói 1989-ig semmilyen bevételhez sem juthattak, önkéntes felajánlásként végezték szolgálatukat. Sillye húsvéti oratóriuma is csak kivételként jelenhetett meg 1984-ben *Kristályóriás* címmel kis példányszámban az Ecclesia Kiadónál.

⁵³ Kamarás István – Körmeny Ferenc: Religiózus beat I. *Új Forrás*, 22. (1990), 2. 11–25., 21.; Povedán Kinga: A kétszeres alternatív zenei kultúra. In Ignác i. m. (55. lj.).

⁵⁴ Tomka Ferenc: *Halálra szántak, mégis élünk! Egyházüldözés, 1945–1990 és az ügynökkérdés*. Budapest, Szent István Társulat, 2005. 157.; Soós Viktor Attila: Tábortűz és beatmise. Adalékok a keresztény könnyűzene pártállami fogadtatásához. *Betekintő*, 15. (2021), 3. 119–147.